

can change the present situation and give the effective enhancement to the future development of Ukraine's population.

Keywords: *crisis, demographic crisis, population, regions, economic development, poverty, birthrate, development, pension reform.*

УДК 338.436

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КООПЕРАТИВНИХ СТРУКТУР В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

О.М. Саковська, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Розглянуто проблеми кооперування малих форм господарювання на селі в умовах реформування відносин власності на майно та землю, запровадження дієвих комплексних програм розвитку самозайнятості населення, особливо сільського, через кооперацію.

Ключові слова: *кооперація, організаційно-правові форми господарювання, зайнятість населення, підприємництво.*

Розвиток ринкових відносин зумовлює необхідність широкого використання кооперативної форми організації праці, про що свідчать досвід розвинених країн світу і вітчизняна практика. Враховуючи складність сільськогосподарського виробництва, приватні товаровиробники не можуть одночасно достатньо приділяти уваги і виробництву, і комерційній діяльності, пошуку й придбанню ресурсів та послуг за прийнятими цінами. Важливе значення в цьому плані має заохочення кооперування сільськогосподарських товаровиробників. Кооперація в аграрному секторі України завжди була одним із важливих організаційних напрямів підвищення продуктивності праці, окупності основних і оборотних засобів, зайнятості населення, здешевлення виробництва продукції. Розвиток сільськогосподарської кооперації сприяє поширенню вільного підприємництва, стабільної ефективності виробництва, захисту товаровиробників на ринку від тиску монопольних посередницьких структур, що має бути забезпечено об'єднанням зусиль шляхом створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Світова економічна криза негативно позначилася на українській економіці, обмеживши доступ громадян та організацій до кредитування, призвела до підвищення цін на споживчі товари й енергоносії, росту інфляції, зниження реального доходу і купівельної спроможності громадян. Зокрема, суттєво уповільнилися темпи розвитку малого й середнього підприємництва, що у сільській місцевості призвело до закриття та реорганізації існуючих бізнес-підприємств. Цей комплекс факторів призвів до зростання і без того високого рівня явного й прихованого безробіття серед сільського населення. При цьому на місцевому рівні у молодих людей поступово втрачається довіра до власної

громади та надія на те, щоб успішно господарювати у себе вдома, знову посилюються міграційні настрої [1].

Методика досліджень. Теоретичною і методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та іноземних дослідників з проблем кооперації.

Мета статті – розглянути проблеми кооперування малих форм господарювання на селі як передумову їх сталого розвитку.

Результати досліджень. У ринкових умовах кооперація стає ідеологією виживання сільськогосподарських виробників, соціальною і виробничою необхідністю й економічною доцільністю господарювання. За цих умов обслуговуючі кооперативи можуть стати потужними конкурентами комерційним посередницьким структурам на ринку сільськогосподарської продукції.

Зважаючи на близьку перспективу комерціалізації землі в Україні, селяни починають усвідомлювати, що вони як дрібні пайовики можуть бути на вкрай не вигідних умовах позбавлені свого єдиного ресурсу. Адже нині існує тенденція до скуповування корпоративних прав на оренду землі великими сільськогосподарськими холдингами й можна очікувати, що вони тиснутимуть на дрібних пайовиків у визначенні цінових умов і змушуватимуть дрібних господарів до продажу своїх ділянок, зокрема, через ізоляцію останніх від господарської діяльності [2].

Ймовірно, ці ознаки соціальної апатії можна подолати запровадженням дієвих комплексних програм розвитку самозайнятості населення, особливо сільського, через кооперацію. Ринкова економіка вимагає від малих сільськогосподарських підприємств взаємодії у вигляді об'єднань, метою яких є вирішення спільних завдань.

Проблеми розвитку та функціонування кооперації в сільському господарстві в сучасних умовах розглянуті в публікаціях В.В. Зіновчука, В.К. Збарського, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, Л.В. Молдаван, А.О. Пантелеймоненка, П.Т. Саблука та інших авторів.

Разом із тим питання кооперації, запровадження відповідних процесів на рівні малих підприємств сільських поселень розкриті недостатньо. Водночас у дослідженнях вчених недостатньо уваги приділяється методологічним підходам щодо визначення перспектив розвитку сільськогосподарських кооперативів, критеріїв оцінки їх діяльності. Значна частина сільськогосподарських товаровиробників ще мало знайома з принципами створення та функціонування справжніх кооперативних організацій.

Тому дослідження з проблем українського кооперативного руху повинні, на наш погляд, крім освітлення основних елементів організаційно-економічного механізму кооперативного підприємства, акцентувати увагу на пошук шляхів їхньої реалізації, подолання невизначеності політичного, законодавчого, соціально-економічного поля, що перешкоджає розвитку кооперативних структур.

Крім того, програми розвитку кооперації, які варто було б запровадити для малого сільськогосподарського виробника, могли розвивати сільськогосподарську кооперацію шляхом проведення відбору, навчання й супроводу ініціативних груп дрібних виробників сільськогосподарської продукції, об'єднання їх у кооперативи, налагодження виробництва готової продукції та сприяння у її реалізації кінцевому споживачеві [3].

Водночас характерною особливістю нинішнього стану розвитку аграрного сектору економіки країни є недостатній розвиток обслуговуючих кооперативів. Обслуговуючі кооперативи в усьому світі довели свою ефективність щодо розв'язання проблем, а саме: здійснювати реалізацію продукції на вигідних умовах і за прийнятними цінами, спільно зберігати та переробляти продукцію, забезпечувати матеріально-технічними засобами за доступними цінами й можливістю купівлі в кредит, ефективно використовувати сучасну техніку та одержувати послуги за собівартістю. У країнах ЄС селяни через обслуговуючі кооперативи реалізують на внутрішніх і зовнішніх ринках понад 60% товарної продукції аграрного сектору, у скандинавських країнах цей показник складає 80%, у Японії та Китаї – 90%. У більшості країн сферою кооперативної діяльності охоплено майже повністю виробництво, переробка і збут молочних продуктів.

Україна має 150-літню історію кооперативного руху. До революції в Україні в кооперативи було об'єднано понад 60% сільського населення. Нині, за підрахунками вчених, до кооперації залучено не більше 0,3% сільського населення. Реалізація виробленої продукції та забезпечення товаровиробників матеріально-технічними ресурсами має бути одним з важливіших завдань обслуговуючої кооперації. Є міжнародна формула: виробництво сільськогосподарської продукції саме по собі – це не бізнес. Виробництво може бути прибутковим лише з перепродажною підготовкою та каналами збуту [4].

Якщо ж говорити про існуючі великі кооперативи або об'єднання середніх виробників у формі збутових кооперативних об'єднань, то нині простежується така ситуація: виробники здають продукцію „з поля” посередникові, який приймає її за низькими цінами – фактично, заробляючи 300-400% власної націнки при подальшій реалізації дрібним оптом та в роздріб. Водночас оплата готівкою за продукцію „з поля” стримує кооперативи від повної легалізації й не дає їм змоги розвивати власну збутово-заготівельну складову.

Проте, реалістичним видається варіант, коли кооператив реалізує свою продукцію легально та прозоро, але при цьому продає не сировину „з поля” посередникові за низькими цінами, а реалізує оброблену, доопрацьовану, розфасовану й упаковану продукцію через власні магазини або торгові точки, або ж, додатково, зареєструвавши торгову марку, постачає власну „фірмову” продукцію у супермаркети [5].

Сьогодні у світі 4/5 сільськогосподарської продукції продається запакованою. В Україні запакована лише 1/5 частина. Кожен селянин не зможе встановити у себе обладнання для фасування та пакування продукції – лише через об'єднання в кооперативи.

Висновки. Сільськогосподарські кооперативи – нова організаційно-правова структура на селі, яка виникла як закономірна реакція сільських товаровиробників на реалії ринкового середовища. Підвищений інтерес селян до нового типу корпоративних структур потребує відповідного інформаційного забезпечення, широкого висвітлення, аналізу їхньої діяльності та оцінки їх ефективності, висвітлення іноземного досвіду. Отже, створення кооперативів для сільськогосподарських товаровиробників дає змогу спеціалізувати виробництво, підвищити його концентрацію, знизити матеріально-грошові витрати і в результаті забезпечити зростання виробництва сільськогосподарської продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Збарський В.К. Проблеми кооперування малих форм господарювання на селі / В.К. Збарський, О.О. Волошин. // Економіка АПК. — 2012. — № 8. — С. 63.
2. Організаційно-економічні основи фірми: навч. посіб. / [В.К. Збарський, А.О. Двігун, В.П. Горьовий та ін.]. — К.: ТОВ „Аграр Медіа Груп”, 2010. — С. 242.
3. Державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 черв. 2009 р. № 557.
4. Цимбал В.О. Критерії оцінки діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів / В.О. Цимбал // Економіка АПК. — 2010. — № 10. — С. 116.
5. Розвиток обслуговуючої кооперації в сільському господарстві: моногр. / за ред. проф. В. Збарського. — К.: ННЦ „ІАЕ”, 2010. — 224 с.

Одержано 28.10.2013 р.

Аннотація

Саковская Е.Н.

Проблемы и перспективы развития кооперативных структур в аграрном производстве

Рассмотрены проблемы кооперирования малых форм хозяйствования на селе в условиях реформирования отношений собственности на имущество и землю, внедрения действенных комплексных программ развития самозанятости населения, особенно сельского, посредством кооперации.

Кооперация в аграрном секторе Украины всегда была одним из важных организационных направлений повышения производительности труда, окупаемости основных и оборотных средств, занятости населения, удешевления производства продукции. Развитие сельскохозяйственной кооперации способствует распространению свободного предпринимательства, стабильной эффективности производства, защиты товаропроизводителей на рынке от давления монопольных посреднических структур, которое должно быть обеспечено объединением усилий путем создания сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов.

В то же время характерной особенностью нынешнего состояния развития аграрного сектора экономики страны является недостаточное развитие обслуживающих кооперативов. Обслуживающие кооперативы во всем мире довели свою эффективность относительно решения проблем, а именно: осуществлять реализацию продукции на выгодных условиях и по приемлемым ценам, совместно хранить и перерабатывать продукцию, обеспечивать материально-техническими средствами по доступным ценам и возможности покупки в кредит, эффективно использовать современную технику и получать услуги по себестоимости.

Сельскохозяйственные кооперативы – новая организационно-правовая структура на селе, которая возникла как закономерная реакция сельских товаропроизводителей на реалии рыночной среды. Повышенный интерес крестьян к новому типу корпоративных структур нуждается в соответствующем информационном обеспечении, широком освещении, анализе их деятельности и оценки их эффективности, освещения иностранного опыта. Следовательно, создание кооперативов для сельскохозяйственных товаропроизводителей дает возможность специализировать производство, повысить его концентрацию, снизить материально-денежные расходы и в результате обеспечить рост производства сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: кооперация, организационно-правовые формы ведения хозяйства, занятость населения, предпринимательство.

Annotation

Sakovska E.N.

Problems and prospects of cooperative structures development in agricultural production

The problems of small farms cooperation in the countryside in conditions of property relations and land property reform, effective programs implementation of population self-employment development, especially in rural areas, through cooperation, are considered.

Cooperation in the agricultural sector of Ukraine has always been one of the most important ways to increase organizational productivity, return on fixed and current assets, employment and reduce of production cost. Development of agricultural cooperation promotes free entrepreneurship, stable production efficiency, protection of producers from market pressures of monopoly intermediary structures, which should be provided through the creation of joint efforts of agricultural service cooperatives.

At the same time characteristic feature of the present state of agricultural sector development of the economy is the inadequate development of service cooperatives. Service cooperatives around the world have brought their effectiveness with respect to problem-solving, namely to carry out the sale of products on favorable terms and at affordable prices, to store together and remodel products, to provide material and technical resources at affordable prices and the possibility of buying on credit, to use effectively modern technology and to receive services at cost.

Agricultural cooperatives are a new legal and institutional structure in the village, which has emerged as a natural reaction of rural producers to market environment realities. The increased interest of peasants to a new type of corporate structures requires proper information support, broad coverage, analysis of their activities and assessment of their effectiveness and foreign experience coverage. Consequently, the creation of cooperatives for agricultural producers gives the opportunity to specialize production and increase its concentration, to reduce material costs and as a result to ensure the growth of agricultural production.

Keywords: *cooperation, organizational and legal forms of farm maintaining, employment, entrepreneurship.*

УДК 338.43:633.63

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВИРОЩУВАННЯ НАСІННЯ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ В УКРАЇНІ

**А.В. Доронін, кандидат економічних наук,
Національна академія аграрних наук України**

Висвітлено еколого-економічні аспекти вирощування насіння цукрових буряків в Україні. Проаналізовано вирощування насіння цукрових буряків за останні роки. Визначено шляхи підвищення ефективності вирощування насіння цукрових буряків та забезпечення стабільного розвитку насінництва в умовах посилення економічної конкуренції.

Ключові слова: *екологія насіння цукрових буряків, витрати на виробництво насіння, цінова політика, ефективність, насінництво, конкуренція.*

Насінництво цукрових буряків в Україні в період ринкових реформацій зазнало значного спаду. Бурякосійні фірми, фермери та інші господарства масово перейшли на посів насінням іноземних гібридів, яке значно дорожче вітчизняного.